Die Dag van die Here in *As Silo kom* van Hennie Jones

Pieter Verster
Departement Sendingwetenskap
Universiteit van die Vrystaat
BLOEMFONTEIN
E-pos: versterp@tlg.uovs.ac.za

Abstract

The Day of the Lord in *As Silo kom* (When Silo comes) by Hennie Jones

As Silo kom (When Silo comes) by Hennie Jones is an important novel in view of the fact that biblical themes like those of the Messianic child and the Day of the Lord are incorporated in and dealt with extensively in the novel. The way in which the Day of the Lord is described in the Bible emphasizes that it will be a day of judgement for Israel and the other nations – a given that became a fixed concept for post-exilic prophets. The Day of the Lord, however, holds not only judgement but also salvation for Israel and the other nations. The question asked in this article is whether these functions of the Day of the Lord become clear enough in Jones' novel.

1. Inleiding

Verwysings en intertekstuele verbande wat in 'n roman gelê word, kan lesers dikwels kniehalter en kan tot negatiewe reaksie en kritiek bydra. Die aanvanklike reaksie op die roman *Onse Hymie* van Etienne Leroux (1982) is 'n voorbeeld hiervan. 'n Ondersoek na die implikasies van die teks van *As Silo kom* deur Hennie Jones is betekenisvol omdat dit in 'n sekere sin aansluiting vind by die katastrofes waarvoor Leroux se werk bekend is, maar ook vooruitgryp na oorgangsliteratuur wat tans in die branding staan. Daar is reeds deeglik navorsing gedoen oor die betekenis van verwysings, aanhalings en verwysingsvelde en die gevolglike effek wat dit op die beoordeling van 'n roman het (Botha, 1966:42, 43 en Du Plessis, 1968:17-25).

Botha (1966:42) skryf ten opsigte van *Een vir Azazel*:

Die leser kon, as hy nie deur sy leidrade en sy agtergronde mislei is nie, vasstel dat hy met die inwin van informasie en met die annoteer van problematiese gegewens in *Een vir Azazel* 'n hele ent op weg na die verstaan van die boek kon vorder. Hy moes hom egter heel gou na die teks, na die getuienis van die komposisie van die boek wend ten einde te slaag in sy opdrag om die roman te interpreteer.

Resente literatuurbeskouings hanteer die begrip *intertekstualiteit* (Cloete, 1992: 187-189; Van Coller, 1994:69-77 en Odendaal, 1997:286-297) – 'n begrip wat verdere aandag verdien omdat dit so belangrik is in die beoordeling van *As Silo kom*. Intertekstualiteit word deur Van Gorp e.a. (1986:199) beskryf as: “Term gebruikelik in de hedendaagse literatuurstudie om aan te duiden dat een literaire tekst gesitueerd is tussen andere teksten en er vaak op teruggaat”.

2. Resepsie van *As Silo kom* deur Hennie Jones

Hennie Jones se debuutroman *As Silo kom* is deur sommige resensente goed ontvang; vergelyk byvoorbeeld Kotzé (1992:6): “'n Roman wat boei, skok, ontstel en beklem – maar ook tog bevryding gee, veral waar Miriam se voete lig word en sy daarvan bewus word dat sy swewe”. Gouws (1992:8) skryf: “Hierdie merkwaardige teks van Hennie Jones het 'n rypheid wat jy by min debuuttekste vind – dit spreek van 'n deurleefdheid van ervaring”. Du Plessis (1992:10) bevestig dat Jones met fyn waarneming oor 'n landskap en sy mense skryf. Skerp kritiek het egter ook voorgekom en Malan (1992:16) se sarkastiese resensie het die oordaad van die roman gekritiseer: “Die oordaad kan miskien van 'n debuutroman verwag word, maar dit is jammer en onnodig”. Daar is veral skerp kritiek gelewer deur Pakendorf (1992:53) wat die onrealistiese elemente gekritiseer het en wat meen dat 'n geweldige tema aangepak is waarvoor die skrywer nie opgewasse is nie. Pakendorf skryf (1992:53):

Die slot van die roman is nie heeltemal ondubbelsinnig nie, maar dit is tog redelik duidelik dat Jones te kenne wil gee dat die saamleef van uiteenlopende kulture in Suider-Afrika noodgedwonge tot 'n kataklismiese botsing moet lei, maar of dit nou 'n katartiese louteringsproses of die totale vernietiging van alles, in 'n soort Armageddon, gaan wees, bly aan die einde 'n oop vraag.

Hy voltooi sy gedagte:

Die slot is myns insiens problematies, want 'n mens mag miskien argumenteer dat dit aan die einde God self is wat 'n vernietigende oordeel oor die mens se doen en late spreek, maar is dit op die ou end tog nie die God van die rassiste en onderdrukkers wat almal hier in 'n soort Massada laat omkom, eerder as om versoening en ware menslikheid 'n kans te gun.

Die vraag aan die orde is egter of *As Silo kom* nie verstaan moet word in die lig van apokaliptiese literatuur en dus in die lig van die aankondiging van die Dag van die Here nie. Gouws (1992:8) stel dit soos volg: “Hennie Jones werk dus in hierdie roman binne die tradisie van die apokaliptiese teks en meer spesifiek die Sionistiese literatuur”. My tese is dat die negatiewe kritiek veral berus op die feit dat ’n hele stuk verwysing genegeer word of nie bekend is nie. Binne die apokaliptiese literatuurtradisie vorm die katastrofe aan die einde van die roman ’n sinvolle eenheid. Wat egter wel bevraagteken mag word, is die wyse waarop heil, teenwoordig in die motief van die Dag van die Here, verwerk word.

3. Motiewe in *As Silo kom*

Verskillende motiewe kom in die roman voor. ’n Joodse gesin (vader, moeder en dogter) vlug uit Oostenryk voor die Nazi’s. Miriam, die dogter, laat haar Duitse geliefde agter wat iewers by die oorlog betrokke is. Hulle vlug na die toenmalige Suidwes-Afrika om daar ’n bestaan te maak. In Suidwes-Afrika ontmoet hulle verskillende mense wat ’n beslissende rol in hulle lewe speel. Baie belangrik is die feit dat die dogter Miriam deur Rabbi Rabinowitz aangewys is as heilsmoeder: sy sou die komende Messias in die wêreld bring (Jones, 1991:32). Hierdie voorsegging word met die plaas Silo in verband gebring. Die verskyning van Silo is inderdaad ook ’n Bybelse verwysing wat betekenisvol voorkom. Miriam trou met ’n Afrikaner en sy raak swanger. In die proses het sy ’n naamchristen geword, maar worstel steeds met die betekenis van die voorsegging dat sy die lewe aan die Messias sou skenk. Gedurende die swangerskap word ’n kind in haar teenwoordigheid geoffer om sterker medisyne as dié van die toordokter aan te wend (Jones, 1991:168). Sy word later van moord beskuldig.

Na die geboorte van haar kind gebeur die ongelooflike. ’n Apokaliptiese toneel word geskilder, waarin die apokaliptiek tot die uiterste gevoer word (Jones, 1991:216 e.v.). Storm en onweer, visse wat neerreën, riviëre wat oorstroom en ’n angswekkende reis met ’n vragmotor teen die afgrond. Die kind is nie besny nie en uit vrees vir die gebeure rondom haar, besny sy hom. Die kind sterf en sy word van heidense gewoontes beskuldig. Die berg breek. Gouws (1992:8) vat saam: “... die mens se tevergeefse soeke na ’n Messias, en die gebruik van sy kultuur, geloof en oortuiging as wapen teen die ander en hoe dié aanleiding gee tot ’n geweld van verskille, word in hierdie roman ondersoek”.

4. Simbole

Enkele simbole word sterk uitgewerk. In die voorsegginge, maar ook in die roman verder word die simbool van die Messiaanse kind uitgewerk. Die kind wat geoffer word om sterker medisyne moontlik te maak, speel in dié verband ’n beslissende rol. Miriam se kind se geboorte self is ook ’n essensiële simbool wat op heil dui. Die besnydenis en dood dui egter op die ommekeer in die simboliese betekenis van die Messiaanse kind sodat die heil nie deur hom aanbreek nie.

Breedvoerig word die simbool van die offerlam uitgewerk en dui op die offerlam wat geslag moet word. Op dié wyse word die kind en die lam met mekaar verbind. Die verwysing na 'n leeu is ook 'n sterk simbool. Volgens die Bybel is die Messias immers die Leeu uit Juda. In dié geval word die leeu op Silo doodgemaak, wat weer eens dui op die omkering van simbole.

Silo, die naam van die plaas, dra natuurlik besondere betekenis en moet beskou word in die lig van die heil wat van Silo sal kom. Genesis 49:10 lees: "Jy sal altyd heers, jy sal aanhou regeer totdat Silo kom, die heerser aan wie die volke hulle sal onderwerp". Silo is dus 'n regeerder, 'n Messiasfiguur. Silo is egter ook die plek waarna verskeie kere verwys word (vgl. Rigters 21:19). Dit is egter in verband met die koms van die persoon Silo dat die tema "Dag van die Here" ook na vore kom.

5. Die motief van die Dag van die Here

5.1 Verwysings na die Dag van die Here

In die Ou Testament is die motief van die Dag van die Here 'n bekende motief. Van die sprekendste voorbeelde is Amos 5:18-20, Sagaria 14, Jesaja 13:9, Joël 3:14, Maleagi 4:1 en Obadja:15 wat ook as apokaliptiese literatuur beskou kan word. Hierdie motief kom dikwels voor en dui op die apokaliptiese ingrype van God in die gang van sake. God word beskryf as die een wat ingryp en groot en magtige dinge doen. Sy redding vir sy volk breek dramaties aan, maar daar is ook oordeel oor hulle wat teen Hom staan: die Dag van die Here breek aan in heerlikheid, maar ook in groot oordeel.

5.2 Profeties-apokaliptiese literatuur

Die motief "Dag van die Here" kom dikwels in die profeties-apokaliptiese literatuur voor. Vorster (1986:158 e.v.) verwys byvoorbeeld breedvoerig daarna. Die woord "apokalips" hou verband met die Griekse woord "apokalupsis" wat "openbaring" of "onthulling" beteken (Vorster, 1986:158). Apokaliptiek is volgens Vorster (1986:159) 'n krisisverskynsel wat saamhang met die krisis wat in die waardes van 'n gemeenskap voorkom – 'n nuwe betekenisstelsel is nodig vir 'n minderheidsgroep wat in konflik met 'n meerderheidsgroep kom. Die meerderheid handhaaf die *status quo*, maar die minderheid sien die oplossing in 'n radikale breuk. Vorster (1986:160) stel dit soos volg:

Die sin van die lewe word byvoorbeeld nie meer in die bestaande wêreld gesien nie, maar in die aanbreek van 'n nuwe wêreld wanneer God sal afreken met die meerderheid en 'n nuwe lewe sal laat aanbreek vir sy uitverkorenes (die minderheid). Oordeel en verlossing, goed en kwaad, sondaars en regverdiges, hierdie wêreld en die ewige hiernamaals is enkele van die simbole wat in teenstellingspare die sinsamehang van die

apokaliptiek uitmaak. Omdat dit met voorstellings en projeksies te maak het, is dit visionêr en dikwels spekulatief.

Dit het egter nie net met die toekoms te make nie; die aanhangers van die apokaliptiese gedagte meen dat die huidige bestaan ook verander en totaal nuut gemaak sal word. Die hede is 'n tyd van voorbereiding op die toekoms en daarom moet ook rein gelewe word (Vorster, 1986:160).

Verder word geïmpliseer dat die simbole van die huidige bestaan verander word om simbole van die nuwe toekoms in te sluit (Vorster, 1986:160). Vorster beskryf die kenmerke wat alle apokaliptiese tekste oorheers as die apokalipties-eskatologiese perspektief. Die raakvlak tussen die profesie en die apokaliptiek is die eskatologie (1986:163). Vorster (1986:163) verduidelik:

Wat 'n mens in die apokaliptiese tekste vind, is gedagtes oor die toekoms, 'n toekoms wat bestem word deur 'n hiernamaals en 'n bonatuurlike bestaan. Die dood word getransendeer. Dit bepaal die huidige bestaan asook die verlede. Die lewe is afgestem op die hiernamaals.

5.3 Uitbeelding in die roman

In hierdie verband moet nou gekyk word na enkele voorbeelde van die hantering van die motief binne die raamwerk van *As Silo kom*.

As voorspel tot die apokaliptiese uitbeelding word die land Suidwes-Afrika geteken in strakke en bedreigende terme: “‘Aaklige land’, fluister Rachel langs Miriam op die loopplank” (Jones, 1991:11). En “[S]tofvlae en warm woestynsand sproei versengend oor hulle” (Jones, 1991:11). Hierdie bedreiging van die land self word verder telkens uitgebeeld (vgl. Jones, 1991:83, 101, 110, 125). Dit is egter aan die einde van die roman duidelik dat die motief van dood en opstanding, en verwoesting en herlewing ook binne die apokaliptiese literatuur geplaas word. Die kind wat 'n Messiaanse kind moes wees, veroorsaak eintlik die ondergang van die gemeenskap (Jones, 1991:46, 168, 230). Die apokaliptiese gebeure word egter veral uitgebeeld deur die natuurgebeure en mense se reaksie daarop.

lets soos verlatenheid sak uit die gesang, die wind, die geblêr van die vee, die hele kosmos, op haar toe. Dit is asof sy in haarself inkyk, in die land inkyk, afstaar oor swart berge na vlaktes, vlaktes, leegtes droë aarde. Dit is asof 'n stuk donkerte in haar vassit, Rachel en David! Innsbruck! Sy begryp haarself nie meer nie. Begryp niks meer nie. Oorsaak en gevolg loop deurmekaar. Alles in hierdie land loop wyd. Te wyd. Sinloos. Sinloser (Jones, 1991: 212).

Gebeure in die natuur dui ook op die apokaliptiese aard van die beskrywing:

Bokant haar sien Miriam met verbasing die beweging van die wolk. 'n Lang, dun wolk soos 'n sekel met 'n rooiblou lem stoot vinnig oor die berge van Silo. Gurios merk die verskynsel ook op en fluister iets agtertoe. Een vir een word die koppe opgeruk. Klein Jiems gryp sy kop vas. Die wit van sy oë is groot rondom die donker pupille. Ook die wit mense staan nader om die verskynsel dop te hou. Almal kyk nou na die wolk (Jones, 1991:216).

Hierdie beskrywing word verder gevoer om die oortuiging te versterk dat die onheilspellende gebeure apokaliptiese ondertone het:

Tussen skreeuende mense deur vlug Miriam huis toe. Sy sien hoe sommige in die skemer oor klippe val. Deur nat lywe beur sy die voorhuis, die geboortekamer binne. Sy hoor hoe die visse op die sinkdak kletter en gryp vir Jehesua, hou hom styf vas, probeer hom met haar liggaam beskerm. Suile waterduiwels spiraal hoog in die donker lug in op. Die water stroom oor die hopies grafte, oor die houtkruise, die marmerkruise. Sy staar na die onheilspellende swart lug. Die wolke maak groteske skaduwees oor die poort; geweldige honde wat aanhoudend die lug insluk, die hemele toeruk. Die poort skreeu as die donder in hom slaan, weerklink soos die gerunnik van baie perde. Die weerlig verlig die klippe waar die boorgat geboor moet word (Jones, 1991:220)

(Vergelyk ook 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227 tot 230 vir die bespreking van die berg wat breek.)

Miriam se vergissing kom ook sterk na vore en word geteken teen die agtergrond van die apokaliptiese gebeure.

Miriam beur orient en kyk na die slapende Messias, hou hom trots voor hulle oë op en roep dat die kranse van Silo die ekstase verder dra, dat die wêreld dit kan hoor: 'God het hierdie oomblik in die eeue vir Homself uitgesoek. In hierdie vae lig en helder weerligte en die skeurende aarde het Hy die woestyn van Afrika vir Hom uitgesoek. Soos Karmel en Sinai!' Sy sien hulle angstige oë en die oorgawe waarmee hulle luister. Klippe begin rondom hulle knal en vonk, bo-oor hulle, tussen hulle, maar hulle hou hulle oë strak op Jehesua (Jones, 1991:229).

Wanneer die kind sterf, roep Jan uit: "Jou bliksemse Jood!" en "Jy het hom doodgemaak" (Jones, 1991:230). Verhoudinge val uitmekaar en 'n sondebok word gesoek.

Al hierdie motiewe dui duidelik op die apokaliptiese agtergrond waarteen die roman afspeel. Dit is dus belangrik om die roman binne die raam van die apokaliptiese literatuur te interpreteer.

5.4 Die Dag van die Here in die Bybel

Maar hoe word die motief in die Bybel self uitgebeeld? Dit is nodig om na enkele verwysings en temas in Skrifverband te kyk wat verband hou met die koms van die Dag van die Here.

In Amos 5:18-20 is dit duidelik dat God sal oordeel oor sy volk en dat hulle nie net kan hoop op heil nie, maar dat hulle ook moet weet dat die oordeel van God hulle kan tref. Van Leeuwen (1974:133) skryf:

In v. 18-20 Amos probably reacts in the same way upon complacent conceptions concerning the expected Day of the Lord, the future day of death and disaster, which they longed for, convinced as they were that the Day would bring disaster for their enemies, and consequently happiness for themselves.

Amos maak dit duidelik dat die oordeel ook vir Israel sal tref. Die Dag van die Here word 'n dag van oordeel oor die volk van God. Dit is ook 'n eskatologiese teks en dui daarop dat die einde van die huidige wêreldorde sal aanbreek en dat die nuwe goddelik-geskape wêreldorde deur die wêreldgebeure tot stand sal kom. Die profete openbaar dus wel eskatologiese prediking (Van Leeuwen, 1974:134).

In Sagaria 14 word die Dag van die Here in geen onduidelike taal beskryf nie. Eers word aangedui dat God die nasies bymekaar sal maak vir oorlog teen Jerusalem en daarna sal Hy die nasies oordeel. Die tema wat op grond van dié beskrywing na vore kom, is dus dié van oordeel oor die nasies. Die Olyfberg sal middeldeur skeur en 'n groot aardbewing sal volg. Heil breek egter ook aan en 'n stroom water vloei voor die volk uit.

In Sagaria 14 word 'n hele herskepping geteken (Burden & Prinsloo, 1987:323). In die nuwe skepping tree God op as die een wat alles onder sy gesag plaas. Die tyd van die bestaande skepping gaan verby.

In Sagaria speel die Sionsteologie 'n belangrike rol – ook in die optrede van die volke wat na Sion kom vir hul heil (Von Rad, 1975:294). Die heil is inbegrepe in die Sionsteologie en moet ook binne die raamwerk van die Dag van die Here verreken word.

Jesaja 13:9 verwys na die Dag van die Here as die dag wat met grimmigheid kom. Op dié dag word die oordeel van God voltrek: daar sal duisternis wees, die goddelose sal veroordeel en die kinders van Babel sal gedood word (vgl. Weiser, 1972:191). Kaiser (1974:9) verduidelik die begrip, Dag van die Here, aan die hand van die oordeel:

But according to v. 5b it is either a whole country or a whole earth which is to be destroyed – the Hebrew text permits both translations. The latter inter-

pretation is supported by the proclamation in v. 6-13 that the day of Yahweh is near, will bring terror to all men (v. 7) and will involve the punishment of the evil throughout the world and the destruction of the mighty (v. 11).

Sefanja 1:7 en 14 dui aan dat die groot Dag van die Here naby is. Volgens Snyman (1997:122) beteken dit in hierdie geval dat die Dag van die Here nie alleen oordeel oor die volke sal bring nie, maar dat die onheil ook die volk self sal tref: “Die oordeelskarakter van die Dag van die Here oor die volk self is duidelik uit die inhoud van die perikoop”.

Joël 3:14 verwys ook daarna. Die Dag van die Here sal aanbreek. Die Here sal brul uit Sion, en dan sal die volk van God weet dat Hy die Here is wat op Sion woon.

Maleagi 4:1 verwys ook na die Dag van die Here. Die goddelose word veroordeel, maar vir dié wat die Here vrees, sal die son van geregtigheid opgaan; as Silo kom, sal God bekendmaak wie hom dien en wie nie.

Obadja:15 e.v. verwys na die omwenteling waar die Dag van die Here nie meer gerig is teen Israel nie, maar teen die vyande van Israel. Obadja 17: “Maar op Sionsberg sal daar uitkoms kom, dit sal weer ’n heilige plek wees. Die volk van Jakob sal weer in besit neem wat aan hom behoort”. Israel het voor die ballingskap gemeen dat die Dag van die Here teen hulle vyande gerig sal wees. Met die ballingskap en spesifiek tydens die regeringstydperk van Augustus (586 v.C.) het Israel op ’n wrede manier geleer dat die oordeel teen hulle gerig is (Burden & Prinsloo, 1987:251). Obadja verduidelik dat daar weer ’n omwenteling sal wees en dat die Dag van die Here teen sy vyande gerig sal wees (Burden & Prinsloo, 1987:251).

6. Boodskap in die Ou Testament

Wat is dus die inhoud van die Dag van die Here in die Ou Testament? Watter boodskap het hierdie dag?

- **Oordeel van God oor sy volk**

Met die Dag van die Here word die oordeel van God oor sy volk aangekondig. Daar bestaan geen twyfel by die profete ten opsigte van God se oordeel oor sy ongehoorsame volk asook oor die weerspannige heidene nie. God se oordeel is regverdig, omdat Hy self regverdig is en ook sy reg laat geld. In apokaliptiese taal word hierdie oordeel ook in die Bybel aangedui met berge wat breek, riviere wat stroom en visse wat neerreën. Die oordeel oor God se vyande word voltrek wanneer God self oor hulle beslis. Die oordeel word voltrek oor hulle wat nie gehoorsaam wil luister na sy woord nie. So word die vyande van God getref en deur die oordeel vernietig. Dag word nag, en duisternis heers.

- **As Silo egter kom, is daar heil**

Wanneer Silo kom, word heil aangekondig vir hulle wat gehoorsaam hoop op Silo. Uit Sion sal God brul en die hoop bring vir hulle wat aan Hom behoort.

Hoffman (1981:50) maak belangrike gevolgtrekkings oor die Dag van die Here in die Ou Testament. Die beskouings oor die term Dag van die Here, *Yom YHWH*, het wel met verloop van tyd 'n verandering ondergaan; so is daar soms verskille tussen die voor-eksiliese en die na-eksiliese profete se beskouing van die Dag van die Here. Alhoewel dit gedurende Amos se optrede nog nie 'n vaste term was nie, het dit tog met Sefanja se optrede vaste betekenis verkry. Dit word nie gebruik vir die verlede nie, maar is gerig op 'n dag in die toekoms wat ook betekenisvol op die toekoms sal inwerk. As uitdrukking het dit nooit nie-eskatologiese betekenis gehad nie en toe dit eers vasgelê is as uitdrukking, het dit vaste eskatologiese betekenis verkry.

7. Nuwe-Testamentiese aspekte

Die Nuwe-Testamentiese begrip moet ook van nader belyk word. In die Nuwe Testament word Jesus self met die koms van Silo in verband gebring. Hy is Silo wat sou kom. Die oordeel van God word weer verhaal in Openbaring.

- Die oordele word oor die mense uitgegiet. Duisternis heers. Berge skeur. Sterre val neer (Op. 6:12-17 en 8:6-13 en 9:1-12).
- God verseël egter diegene wat aan Hom behoort. Hulle verkry die heil wat Hy gee en word nie veroordeel nie (Op. 7:1-17).
- God se oordeel beteken ook heil: hoop vir hulle wat deur God verseël is, maar oordeel oor hulle wat nie vir God verseël is nie (Op. 14:1-20).
- Die genadige beskikking van God in Silo wat in Christus gekom het: in dié verband skryf Beasley-Murray (1974:24-25) dat die Christologie van Openbaring ontwikkelde Christologie is en dat die boodskap gevorderd is. Christus is die Alfa en die Omega. Hy is die Een wat die wondere doen en wat ook verheerlik moet word. Christus is die Middelaar van die skepping. Hy bring die laaste koninkryk: "More central is the concept of the Christ as the Lamb of God, which reflects a highly original insight into the relation of Jewish and Christian interpretation of the Messiah". En ook "The Lamb remains the mediator of judgement and redemption, yet he is inseparable from the God who enacts his works of judgement and redemption through him". So word die oordeel en verlossing van die Dag van die Here weer beklemtoon en weer bevestig.

8. Intertekstualiteit

Malan in Cloete (1992:187) dui aan dat intertekstualiteit algemeen voorkom in literatuurbeskouings en dat literêre werke volgens die beginsel van die wisselwerking tussen verskillende tekste ontleed word. Daar word aangedui dat 'n bepaalde leesverwachting geskep word deur die kennis van ander tekste.

Volgens Van Collier (1994:70) kan intertekstualiteit op twee wyses verreken word. Aan die een kant hang dit saam met Derrida se beskouing dat tekste nie afgeslote gehele of outonome objekte is nie. Van Collier (1994:70) verduidelik:

Intertekstualiteit is derhalwe die feit dat een teks onherroeplik beïnvloed is deur ander tekste en die betekenis daarvan gedetermineer word deur ooreenkomste en verskille met ander tekste ... Hiervolgens is die bron van betekenis nie die skrywer of die werklikheid nie; tekste is hulle eie betekenisbron. Volgens hierdie uitgangspunte skep die outeur geen betekenis nie omdat betekenis nooit aanwesig is nie en buite die teks gesoek moet word ... Die begrip intertekstualiteit het hiervolgens nie te doen met outeursintensie nie.

Van Collier (1994:70) verwys ook na Ulrich Broich wat weer van mening is dat outeursintensie ook 'n uitdruklike voorwaarde is voor daar van intertekstualiteit sprake kan wees.

In dié verband verwys Odendaal (1997:297) na die gebruik van intertekste deur die digter T.T. Cloete:

Die voorwaarde vir die sukses van dié taalhandeling deur Cloete is dat die leser enersyds oor die kompetensie (leeskennis) beskik om die intertekstuele verbandleggings te snap; andersyds dat hy die kommunikatiewe samewerkingsbeginsel gehoorsaam deur die bedoeling van die outeur te respekteer soos dit in die gedig self, in bundelafdelings- én oeuvreverband, asook die verband van sy ekstratekstuele uitsprake tot uiting kom".

Na my mening is outeursintensie wel essensieel vir die ontknoping van intertekstualiteit en moet dit aangedui word in die roman *As Silo kom*.

9. Die betekenis van die Dag van die Here as verwysing in Jones se roman

Die motief Dag van die Here speel ongetwyfeld 'n belangrike rol in die roman *As Silo kom*. Die Dag van die Here breek inderdaad aan die einde van die roman aan. Die gevolg van die Dag van die Here word duidelik gemaak wanneer die oordeel van God die klein gemeenskap tref vanweë hulle optrede. Valse hoop op 'n valse messias word geopenbaar. Die roman openbaar egter ook die valse hoop op 'n messias wat reeds sou gekom het, maar op 'n dwase manier vereer word.

Christene word juis ook voorgestel as rassiste en ander word getref deur die oordeel wat ook oor hulle kom. Malan (1992:16) beskryf hierdie uitbeelding as die grootste oordeel in die Afrikaanse letterkunde en dit bevat bepaald 'n mate van waarheid. Selde is die oordeel van die Here so ingrypend geteken as juis in dié roman. Met die Dag van die Here in gedagte kan die apokaliptiese oordeel wel geïnterpreteer word as God se oordeel oor valse verwagtinge en valse messiasse. Dié oordeel word voltrek. Die roman is egter nie 'n blote weergawe van die oordeel van die Dag van die Here nie want die leser word betrek by die verwagtinge van die ontredderde mense. Dit is dus nie onmoontlik dat die Dag van die Here so aangewend word dat die mens se verslae verskrikking in 'n gevalle wêreld uitgebeeld word nie.

10. Beoordeling van die roman in die lig van die gegewens

Wat is nou die betekenis van die gegewens in die beoordeling van die roman? Vanuit 'n bepaalde interpretasie en lees van die teks kan sekere aspekte uitgelig word.

- Beskrywings aan die einde van die roman is nie oordadig nie, want dit moet beoordeel word binne die raam van die oordeel van God en die Dag van die Here. Binne hierdie raam beoordeel, is dit in die geheel aanvaarbaar. Die beskrywing is apokalipties van aard en dit moet as sodanig erken word.
- Oordeel word voltrek oor die gemeenskap wat eintlik meen dat hulle regverdig is. Die Joodse gemeenskap meen dat hulle die Duitsers kan vervloek. Die Afrikaanse gemeenskap meen weer hulle is knegte van God, maar die oordeel van God word voltrek en die oordeel in dié sin tref die hele gemeenskap.
- Oortuig dit? Dit is 'n uiters belangrike vraag. Oortuig die gegewens as dit in die lig van die geheel van die roman gesien word? Bou die roman inderdaad op tot die oordeel aan die einde? Moet daar nie dalk gewaak word teen 'n positiewe oordeel oor die roman, terwyl daar steeds los drade rondlê wat in die beoordeling van die roman verreken moet word nie? Daar is sprake van 'n sterk dramatiese lyn wat opbou tot die motief van die Dag van die Here en dit is wel so dat die gang volgehou word sodat 'n sinvolle oorgang na een of ander nuwe situasie moontlik is. In *Onse Hymie* word die oordeel in perspektief geplaas met die dood van Hymie aan die einde. In *As Silo kom* is daar ook 'n dramatiese voltooiing na die apokaliptiese oordeel. Die vraag of daar enige verwagting van heil oorbly, is belangrik. Na my mening en in die lig van 'n bepaalde lesing van die teks is die oordeel volledig en bly die heil uit.
- Ten spyte van die positiewe oordeel is dit tog so dat die motief van heil wat ingebed is in die uitdrukking, die Dag van die Here, dalk nie sterk genoeg

deurgedra word in die roman nie. Die implisiete boodskap van die roman verbind die leser aan die konnotasies wat geheg word aan die uitdrukking, Dag van die Here, maar die groot vernuwing en heil word nie geskets nie. Miriam begin sweef, maar dit is nie uit die gegewens duidelik waarom nie. Die oordeel van die Dag van die Here word so volkome voltrek dat daar nie aangedui word hoe dié dag ook heil inhou nie. Dit is juis die gemis in die roman. Silo kom met heil. Silo sal vir die mense verlossing bring, maar dit is 'n gedagte wat nie duidelik genoeg in die roman uitgebeeld nie. In die mikrokosmos wat geskep word, skets Jones 'n heillose Silo. Die kind is wel 'n Messiasfiguur, maar een wat nie die heil verseker nie, want daar is nie sprake van heil na die kind se dood nie.

- Die tema van die verlossing wat egter ook voltrek word binne die raam van die Dag van die Here, kom ook nie duidelik genoeg na vore nie. Verskeie temas oor dood en lewe en oor verganklikheid en voortbestaan wissel mekaar af, maar dit is nie duidelik genoeg wat die motiewe uiteindelik wil deurgee nie. Die beslissende elemente van die oordeel aan die einde van die roman laat die leser met onsekerheid oor die betekenis van Silo. Die skrywer hoef nie die gegewens van die Bybel getrou na te volg nie; hy interpreteer dit teen 'n nuwe agtergrond, maar dit is tog 'n gemis dat hy nie die temas van verlossing wat wel na vore kom, ook sinvol betrek nie.
- Die vraag is dus of Miriam wel “mag” sweef. Is daar enigiets in die roman wat daarop dui dat sy wel na die dood van die kind nog iets oor het waaraan sy kan vashou en wat op hoop dui? Na my mening word die apokaliptiese heil nie verreken nie en is daar nie genoeg substansie om wel aan te dui dat Miriam kan begin sweef nie. Miskien is die beskrywing van dié daad selfs ironies bedoel. Sy sweef, maar daar is geen heil nie sodat dit nie uitgesluit kan word dat die beskrywing op selfmoord dui nie. Daar is geen aanduiding dat die kind se dood versoening en nuwe moontlikhede skep nie. Die leser sou dit self moes aflei.
- 'n Verdere opmerking wat gemaak moet word is, of die verwysing na die verskillende godsdienste sinvol verreken word. Dit is nie aan die einde van die roman duidelik of daar iets heiligs is nie. Die godsdienste staan almal veroordeel. Miskien dink Jones hier aan Barth se veroordeling van alle vorme van godsdiens. Miskien ontbloot Jones wel alle vorme van geloof as ongeloof. Die vraag bly egter of die heil nie sigbaar moes word in die boodskap wat daar in die koms van Silo is nie. In prinsipe is dit nie verkeerd om alle godsdienste te bevraagteken nie, maar die tema waarby aangesluit word – naamlik die Dag van die Here – open ook perspektiewe op nuwe heil en die vraag is of die motief ten volle benut word as dit bly by bevraagtekening.

11. Slot

Die motiewe wat deur die roman aangesny word, is steeds relevant ofskoon byna sewe jaar verloop het sedert die verskyning daarvan. *As Silo kom* is egter 'n roman wat 'n beslissende tema oortuigend aan die orde stel en 'n hele gemeenskap tot verantwoording roep. In daardie opsig is dit 'n roman wat groter aandag behoort te geniet. Die oordeel oor die gemeenskap is steeds nie afgewend nie. Juis daarom is die waarskuwing steeds relevant.

Pakendorf (1992:56) lees wel die roman teen die agtergrond van "'n soort Armageddon," maar toon nie aan dat dit in verband met die Dag van die Here staan nie. Daarom mis hy 'n groot deel van die verwysing se reikwydte en oordeel negatief oor die roman. Wanneer Malan (1992:16) skryf: "Maar ek wens 'n skrywer met soveel vermoëns kon die meeste van hulle (*lesers PV*) hoor as hulle êrens langs die pad sug. 'Ho nou, gee asem!'" is dit duidelik dat hy nie die implikasies van die Dag van die Here verreken nie.

Oorgangsliteratuur teken 'n mensliker wêreld maar openbaar steeds die valse verwagtinge en spanninge in 'n nuwe bestel. Viljoen en Hentschel (1997:22) beskryf dit soos volg:

It seems as if the literature of the interregnum – marked by the spectacular, protest, war, struggle, violence, bloodshed – is making way for a literature of transition – more human-like, focusing on the ordinary lives and concerns of ordinary people.

Jones se karakters openbaar dié menslikheid en elemente van oorgangsliteratuur, maar die oordeel aan die einde van die roman staan nog in die teken van die temas van die postmoderne literatuur waarin alles uitmekaar val. *As Silo kom* egter moontlik nuut gelees word teen die agtergrond van die Bybelse interteks kan dit bykomende perspektiewe bied.

Bibliografie

- Beasley-Murray, G R. 1974. *The book of Revelations*. London : Oliphants.
- Botha, E. 1966. Verwysing en vertolking. In: *Smal swaard en blink*. Bundel aangebied aan N.P. van Wyk Louw by geleentheid van sy sestigste verjaardag, 11 Junie 1966. Pretoria : Academica. p. 28-43.
- Burden, J.J. & Prinsloo, W.S. 1987. *Twee-gesprek met God. Die literatuur van die Ou Testament*. Deel 3. Kaapstad : Tafelberg.
- Bybel 1997. Nuwe Afrikaanse vertaling (met herformulerings). Goodwood : Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- Cloete, T.T. (red.) 1992. *Literêre terme en teorieë*. Pretoria : HAUM-Literêr.
- Du Plessis, B. 1992. Fyn waarneming in dié debuut. *Beeld*: 10, Sept. 14.
- Du Plessis, P.G. 1968. *Die verwysing in die literatuur*. Johannesburg : Nasionale Boekhandel.
- Gouws, T. 1992. Die 'verlosser' wag in genadelose Afrika. *Insig*: 8, Mei.
- Hoffmann, Y. 1981. The Day of the Lord as a concept and a term in the Prophetic Literature. *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft*, 93(1):37-50.

- Jones, H. 1991. *As Silo kom*. Pretoria : HAUM-Literêr.
- Kaiser, O. 1974. *Isaiah 13-39. A commentary*. Old Testament Library. London : SCM.
- Kotzé, H. 1992. Silo skok, boei, onstel ... en bevry. *Die Transvaler*: 6, Junie 18.
- Leroux, E. 1982. *Onse Hymie*. Kaapstad : Human en Rousseau.
- Malan, C.W. 1992. F.A. Venter se mantel val op nuwe skouers. *Rapport*, 21(13):16, Maart, 29.
- Odendaal, B.J. 1997. *Retoriese strategieë in die poësie van T.T. Cloete*. Bloemfontein : UOVS (Ph D.-proefskrif.)
- Pakendorf, G. 1992. Resensie in *Die Suid-Afrikaan*, 40:53, Aug /Sept.
- Snyman, S.D. 1997. 'n Eksegetiese ondersoek na die teologiese inhoud van Sefanja 1:7-13. *Acta Theologica*, 17(2):114-127.
- Van Coller, H.P. 1994. *Die jakkalsjagter*: op jag na betekenis. *Stilet*, 4(2):69-77, September.
- Van Gorp, H. e.a. 1986. *Lexicon van literaire termen*. Groningen : Wolters-Noordhoff.
- Van Leeuwen, C. 1974. The prophecy of the Yom YHWH in Amos v. 18-20. In: Barr, J. *et al* *Language and meaning. Studies in Hebrew language and Biblical exegesis*. Leiden : Brill.
- Viljoen, H. & Hentschel, E. 1997. Tales of transition. *Literator*, 18(3):1-21.
- Von Rad, G. 1975. *Old Testament Theology*. Vol. ii. London : SCM.
- Vorster, W.S. 1986. Tekste met 'n apokaliptiese perspektief. In: Deist, F. & Vorster, W. *Woorde wat ver kom. Die literatuur van die Ou Testament*, Deel 1. Kaapstad : Tafelberg p. 158-176.
- Weiser, A. 1972. *Introduction to the Old Testament*. London : Darton, Longman & Todd.